

บทความทางวิชาการ เรื่อง แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดในสถานศึกษา

ว่าที่ พันตรี สุรเดช รอดจินดา
รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

สภาพปัจจุบันปัญหาสารเสพติดในประเทศไทยอยู่ในขั้นวิกฤติ โดยสถานการณ์การแพร่ระบาดของสารเสพติดได้ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ เพราะมีการผลิตสารเสพติดทั้งภายในประเทศและมีการลักลอบการนำเข้าจากต่างประเทศหลายชนิด ได้แก่ เฮโรอีน ยาบ้า และยาอี (กัญชา นาคประสิทธิ์ 2557: 1) แม้ว่ารัฐบาลจะได้ประกาศให้ปัญหาสารเสพติดเป็นวาระสำคัญของชาติก็ตาม โดยได้กำหนดให้แผนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดติดอยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเดือนร้อน ความทุกข์ยากของประชาชนและศักยภาพการพัฒนาประเทศไทยในอนาคต การดำเนินงานจำเป็นต้องใช้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยใช้กลไกของ “ประชารัฐ” ในทุกระดับของพื้นที่ เพื่อให้การทำงานใกล้ชิดกับประชาชนให้มากที่สุด เป็นศูนย์กลางบูรณาการมาตรการทุกด้านให้เข้าถึงประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน สถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหายาเสพติดให้เกิดผลดีที่สุด

ที่ผ่านมาประเทศไทยสามารถควบคุมการผลิตสารเสพติดได้ อย่างไรก็ตามสารเสพติดก็ยังเข้ามาแพร่ระบาดในประเทศ ทั้งนี้เพราะภูมิภาคสามเหลี่ยมทองคำยังคงเป็นแหล่งผลิตยาเสพติดส่งผลกระทบต่อมีการลักลอบลำเลียงสารเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย โดยเฉพาะยาบ้าและไอซ์ เป็นตัวยาสำคัญ มีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 15-29 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดมากที่สุด ประมาณร้อยละ 60 ของผู้เสพติด (ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกระทรวงมหาดไทย 2560: 1) จากข้อมูลการรายงานสถานการณ์ พบว่า รัฐบาลได้ดำเนินงานตามแผนป้องกันและปราบปรามสารเสพติดอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2557 สามารถสกัดกั้นและลดปริมาณการนำเข้าสารเสพติดจากแหล่งผลิตในภูมิภาคและปราบปรามจับกุมขบวนการผลิตและการค้ายาเสพติดได้เป็นจำนวนมาก ผลการประเมินหมู่บ้าน/ชุมชน กระทรวงมหาดไทย ปี 2558 จำนวน 81,905 แห่งทั่วประเทศ ตามระดับความรุนแรงของสถานการณ์ปัญหาสารเสพติดแบ่งเป็น ระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย พบว่า มีปัญหา ระดับมาก 7,743 แห่ง ร้อยละ 9.45 ระดับปานกลาง 6,383 แห่ง ร้อยละ 7.79 ระดับน้อย 67,779 แห่ง ร้อยละ 82.75 ส่วนผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนของสำนักงานสถิติแห่งชาติระหว่างวันที่ 2-10 พฤศจิกายน 2558 พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของรัฐบาล แต่ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนยังคงได้รับความเดือนร้อนจากปัญหาสารเสพติดและต้องการให้รัฐบาลดำเนินการอย่างเร่งด่วน (ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกระทรวงมหาดไทย 2560: 1) สำหรับข้อมูลด้านการบำบัดรักษา พบว่า ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาทุกระบบ รวม 177,731 คน ซึ่งผู้เข้ารับการบำบัดรักษามีแนวโน้มลดลง ส่วนใหญ่ยังคงเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน อายุ 15-24 ปี โดยมีสัดส่วนที่ลดลงอยู่ที่ร้อยละ 41.5 ซึ่งเดิมร้อยละ 42.3 (ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกระทรวงมหาดไทย 2560: 44) ดังนั้น สถานศึกษาต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภายในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการเน้นการเฝ้าระวังป้องกันมิให้สารเสพติดเข้าไปสู่สถานศึกษาตาม

แนวยุทธศาสตร์ 5 มาตรการ ได้แก่ มาตรการป้องกัน มาตรการค้นหา มาตรการรักษา มาตรการเฝ้าระวัง มาตรการบริหารจัดการ และกลยุทธ์ “4 ต้อง 2 ไม่” คือ ต้องมียุทธศาสตร์ ต้องมีแผนงาน ต้องมีระบบข้อมูล ต้องมีเครือข่าย และ 2 ไม่ คือ ไม่ปกปิดข้อมูลและไม่ไล่ผู้เรียนออก ใช้หลักการสำคัญ คือ “4 ประสาน 2 คำ” เป็นแนวทางในการดำเนินงาน (กระทรวงศึกษาธิการ 2559: 15)

ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่าสารเสพติดไว้หลากหลาย องค์การอนามัยโลก ให้ความหมายคำว่า สารเสพติด หมายถึง สิ่งที่เสพเข้าไปแล้วจะเกิดความต้องการทั้งร่างกายและจิตใจต่อไปโดยไม่สามารถหยุดเสพได้ และจะต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดจะทำให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่อร่างกายและจิตใจ ส่วน องค์การสหประชาชาติ ให้ความหมายว่า ยาเสพติด หมายถึง สารใด ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือได้จากธรรมชาติ หรือจากการสังเคราะห์ที่มีผลต่อจิตใจและระบบประสาท (อ้างใน เจริญ แฉกพิมาย 2555: 8-9) นอกจากนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546: 100) ให้ความหมายว่า สารเสพติด หมายถึง ยาหรือสารเคมีซึ่งเมื่อเสพหรือฉีดเข้าสู่ร่างกายติดต่อกันชั่วระยะเวลาหนึ่งก็จะติด ก่อให้เกิดพิษเรื้อรัง ทำให้ร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรม เช่น ฝิ่น กัญชา เฮโรอีน ยานอนหลับ สุรา จากความหมายดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่า สารเสพติด หมายถึง สารเคมีหรือวัตถุชนิดใด ๆ เมื่อทำการเสพเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าด้วยวิธีการใด ๆ ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางลบต่อร่างกายและจิตใจของผู้เสพ

โดยทั่วไปเราอาจแบ่งสารเสพติดได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1) ประเภทกดประสาท ได้แก่ ฝิ่น มอร์ฟีน เฮโรอีน ยานอนหลับ ยาระงับประสาท ยากล่อมประสาท เครื่องดื่มมีเมาทุกชนิด รวมทั้ง สารระเหย เช่น ทินเนอร์ แล็กเกอร์ น้ำมันเบนซิน กาว มักพบว่า ผู้เสพยาเสพติดมีร่างกายซูบซีด ผอมเหลือง อ่อนเพลีย ฟุ้งซ่าน อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย 2) ประเภทกระตุ้นประสาท ได้แก่ ยาบ้า ยาอี กระท่อม โคเคน มักพบว่าผู้เสพยาเสพติดจะมีอาการ หงุดหงิด กระวนกระวาย จิตสับสนหวาดระแวง บางครั้งมีอาการคลุ้มคลั่ง หรือทำในสิ่งที่คนปกติไม่กล้าทำ เช่น ทำร้ายตนเอง หรือฆ่าผู้อื่น 3) ประเภทหลอนประสาท ได้แก่ แอลเอสดี และ เห็ดขี้ควาย ผู้เสพยาเสพติดจะมีอาการประสาทหลอน ฝันเพื่องเห็นแสงสีวิจิตรพิสดาร หูแว่ว ได้ยินเสียง ประหลาดหรือเห็นภาพหลอนที่น่าเกลียดน่ากลัว ควบคุมตนเองไม่ได้ ในที่สุดมักป่วยเป็นโรคจิต 4) ประเภทออกฤทธิ์ผสมผสาน คือ ทั้งกระตุ้นกดและหลอนประสาทร่วมกัน ได้แก่ ผู้เสพยาเสพติดมักมีอาการหวาดระแวง ความคิดสับสน เห็นภาพลวงตา หูแว่ว ควบคุมตนเองไม่ได้และป่วยเป็นโรคจิตได้ และ 5) ยาเสพติดให้โทษที่ไม่เข้าอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่ง ใน 4 ประเภท คือ กัญชา พืชกระท่อม พืชฝิ่น ทุกส่วนของพืชกัญชา ทุกส่วนของพืชกระท่อมและพืชเห็ดขี้ควาย

(อ้างใน <https://sites.google.com/site/payhayasephtidnichumchn/prapheth-khxng-ya-seph-tid> สืบค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2561)

อย่างไรก็ตามสารเสพติดทุกประเภทมีผลทำให้เกิดอาการติดได้ทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ แต่บางชนิดอาจก่อให้เกิดการติดทางด้านจิตใจเพียงอย่างเดียว การติดยาทางกาย เป็นการติดยาเสพติดที่ผู้เสพยาเสพติดมีความต้องการเสพอย่างรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อถึงเวลาอยากเสพแล้วไม่ได้เสพสารเสพติดจะเกิดอาการผิดปกติอย่างมากทั้งทางร่างกายและจิตใจ เรียกว่า "อาการขาดยา" เช่น การติดยาฝิ่น มอร์ฟีน เฮโรอีน เมื่อขาดยาจะมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน หาว น้ำมูกน้ำตาไหล นอนไม่หลับ เจ็บปวดทั่วร่างกาย ส่วนการติดยาทางใจ เป็นการติดสารเสพติดเพราะจิตใจเกิดความต้องการ หรือ เกิดการติดเป็นนิสัย หากไม่ได้เสพสารเสพติดร่างกายก็จะไม่เกิดอาการผิดปกติ หรือทรมานแต่อย่างใด จะมีบ้างก็เพียงเกิดอาการหงุดหงิดหรือกระวนกระวายใจเท่านั้น

นอกจากนั้นผู้เสพยาเสพติดจะมีลักษณะทั่วไปที่สังเกตเห็นได้ เช่น 1) ตาโรยขาดความกระปรี้กระเปร่า น้ำมูกไหล น้ำตาไหล ริมฝีปากเขียวคล้ำแห้ง แตก (เสพโดยการสูบ) 2) เหงื่อออกมาก กลิ่นตัวแรง พุดจาไม่สัมพันธ์กับความจริง 3) บริเวณแขนตามแนวเส้นโลหิต มีร่องรอยการเสพยาเสพติดโดยการฉีดยาให้เห็น 4) ที่ท้องแขนมีรอยแผลเป็นโดยกรีดด้วยของมีคมตามขวาง (ติดเหล้าแห้ง ยา กลุ่มประสาท ยาระงับประสาท) 5) มักใส่แว่นตากรองแสงเข้มเป็นประจำ เพราะมีน้ำตาลขยายและเพื่อปิดนัยน์ตาสีแดงกำ 6) มักสวมเสื้อแขนยาวปกปิดรอยฉีดยา โปรดเหล็กให้พ้นจากบุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวชีวิตจะสุขสันต์ตลอดกาล 7) มีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะเสพยาเสพติดนั้นต่อไปอีกเรื่อย ๆ 8) มีความโน้มเอียงที่จะเพิ่มปริมาณของสิ่งเสพติดให้มากขึ้นทุกขณะ 9) ถ้าถึงเวลาที่เกิดความต้องการแล้วไม่ได้เสพจะเกิดอาการขาดยาหรืออยากยาโดยแสดงออกมาในลักษณะอาการต่าง ๆ เช่น หาว อาเจียน น้ำมูกน้ำตาไหล ทูรนทูราย คลุ้มคลั่ง ขาดสติ โมโห ฉุนเฉียว 10) สิ่งเสพติดนั้นหากเสพอยู่เสมอ ๆ และเป็นเวลานานจะทำให้สุขภาพของผู้เสพทั้งทางร่างกายและจิตใจ 11) ทำให้ร่างกายซูบผอมมีโรคแทรกซ้อน และทำให้เกิดอาการทางโรคประสาทและจิตไม่ปกติ

ผู้ติดยาเสพติดมักเกิดจาก 4 สาเหตุหลัก ดังนี้

1) สาเหตุที่เกิดจากความไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ได้แก่ ก) อยากทดลอง เกิดจากความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งเป็นนิสัยของคนโดยทั่วไป และโดยที่ไม่คิดว่าตนจะติดยาเสพติดนี้ได้ จึงไปทำการทดลองใช้สารเสพติดนั้น ในการทดลองใช้ครั้งแรก ๆ อาจมีความรู้สึกดีหรือไม่ดีก็ตาม ถ้ายังไม่ติดยาเสพติดนั้นก็อาจประมาณไปทดลองใช้สารเสพติดนั้นอีก จนในที่สุดก็ติดยาเสพติดนั้น หรือถ้าไปทดลองใช้สารเสพติดบางชนิด เช่น เฮโรอีน แม้จะเพียงครั้งเดียวก็อาจทำให้ติดได้ ข) ความคึกคะนอง คนบางคนมีความคึกคะนอง ชอบพูดอวดเก่งเป็นนิสัย โดยเฉพาะวัยรุ่นมักจะมีนิสัยดังกล่าว คนพวกนี้อาจแสดงความเก่งกล้าของตนในกลุ่มเพื่อนโดยการแสดงการใช้สารเสพติดชนิดต่าง ๆ เพราะเห็นแก่ความสนุกสนาน ตื่นเต้น และให้เพื่อนฝูงยอมรับว่าตนเก่ง โดยมิได้คำนึง ถึงผลเสียหาย หรืออันตรายที่จะเกิดขึ้นในภายหลังแต่อย่างไร ในที่สุดตนเองก็กลายเป็นคนติดยาเสพติดนั้น ค) การชักชวนของคนอื่น อาจเกิดจากการเชื่อตามคำชักชวนโฆษณาของผู้ขายสินค้าที่เป็นสารเสพติดบางชนิด เช่น ยากระตุ้นประสาทต่าง ๆ ยาขยัน ยาม้า ยาบ้า โดยผู้ขายโฆษณาสรรพคุณของสารเสพติดนั้นว่ามีคุณภาพดี เช่น ทำให้มีกำลังวังชา ทำให้มีจิตใจแจ่มใส ทำให้มีสุขภาพดี ทำให้มีสติปัญญาดี สามารถรักษาโรคได้บางชนิด ผู้ที่เชื่อคำชักชวนโฆษณาก็จะไปซื้อตามคำชักชวนของเพื่อนฝูง ซึ่งโดยมากเป็นพวกที่ติดยาเสพติดนั้นอยู่แล้ว ด้วยความเกรงใจเพื่อนหรือเชื่อเพื่อน หรือต้องการแสดงว่าตัวเองเป็นพวกเดียวกับเพื่อนจึงใช้สารเสพติดนั้น

2) สาเหตุที่เกิดจากการถูกหลอกลวง ปัจจุบันมีผู้ขายสินค้าต่าง ๆ ประเภทอาหาร ขนม หรือเครื่องดื่มบางรายใช้สารเสพติดผสมลงในสินค้าที่ขาย เพื่อให้ผู้ซื้อสินค้านั้นไปรับประทานเกิดการติดอยากมาซื้อไปรับประทานอีก ซึ่งในกรณีนี้ ผู้ซื้ออาหารนั้นมารับประทานจะรู้สึกกว่าตนเองเกิดการติดยาเสพติด รู้แต่เพียงว่าอยากรับประทานอาหาร ขนม หรือเครื่องดื่มที่ซื้อจากร้านนั้น ๆ กว่าที่จะทราบก็ต่อเมื่อตนเองรู้สึกผิดปกติต่อความต้องการจะซื้ออาหารจากร้านนั้นมารับประทาน หรือต่อเมื่อมีอาการติดยาเสพติดรุนแรง และมีสุขภาพเสื่อมลง

3) สาเหตุที่เกิดจากความเจ็บป่วย ได้แก่ ก) คนที่มีอาการเจ็บป่วยทางกายเกิดขึ้นเพราะสาเหตุต่าง ๆ เช่น ได้รับความเจ็บรุนแรง เป็นผลเรื้อรัง มีความเจ็บปวดอยู่เป็นประจำ เป็นโรคประจำตัวบางอย่าง ทำให้ได้รับทุกข์ทรมานมาก จึงพยายามแสวงหาวิธีที่จะช่วยเหลือตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทรมานนั้นซึ่งวิธีหนึ่งที่ทำได้ง่ายคือ การรับประทานยาที่มีฤทธิ์ระงับอาการเจ็บปวดนั้นได้ ซึ่งไม่ใช่เป็นการรักษาที่เป็นต้นเหตุ

ของความเจ็บป่วย เพียงแต่ระงับอาการเจ็บปวดให้หมดไปหรือลดน้อยลงได้ชั่วขณะเท่านั้น เมื่อฤทธิ์ยาหมดไปก็จะกลับเจ็บปวดใหม่ ผู้ป่วยก็จะใช้ยานั้นอีก เมื่อทำเช่นนี้ไปนาน ๆ เกิดอาการติดสารเสพติดนั้นขึ้น ข) ผู้ที่มีจิตใจไม่เป็นปกติ เช่น มีความวิตกกังวล เครียด มีความผิดหวังในชีวิต มีความเศร้าสลดเสียใจ ทำให้สภาวะจิตใจไม่เป็นปกติจนเกิดการป่วยทางจิตขึ้น จึงพยายามหายาหรือสารเสพติดที่มีฤทธิ์สามารถคลายความเครียดจากทางจิตได้ชั่วขณะหนึ่งมารับประทาน แต่ไม่ได้รักษาที่ต้นเหตุเมื่อยาหมดฤทธิ์จิตใจก็จะกลับเครียดอีก และผู้ป่วยก็จะเสพยาติด ถ้าทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ ก็จะทำให้ผู้นั้นติดสารเสพติดในที่สุด

4) สาเหตุอื่น ๆ การอยู่ใกล้แหล่งขายหรือใกล้แหล่งผลิต หรือเป็นผู้ขายหรือผู้ผลิตเอง จึงทำให้มีโอกาสติดสารเสพติดให้โทษนั้นมากกว่าคนทั่วไป เมื่อมีเพื่อนสนิทหรือพี่น้องที่ติดสารเสพติดอยู่ ผู้นั้นย่อมได้เห็นวิธีการเสพยาของผู้ที่อยู่ใกล้ชิด รวมทั้งเห็นพฤติกรรมต่าง ๆ ของเขาด้วย รวมทั้งอาจได้รับคำแนะนำหรือชักชวนจากผู้เสพยาเสพติดจึงมีโอกาสติดได้ ส่วนคนบางคนอยู่ในสภาพที่มีปัญหา เช่น ว่างงาน ยากจน ค่าใช้จ่ายเพิ่มโดยมีรายได้ลดลง มีหนี้สินมาก เมื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ได้ก็หันไปใช้สารเสพติดช่วยผ่อนคลายความรู้สึกในความทุกข์ยากต่างเหล่านี้ เช่น กลุ่มใจที่เป็นหนี้คนอื่นก็ไปดื่มสุราหรือเสพยาให้เมาเพื่อที่จะได้ลืมเรื่องหนี้สิน บางคนต้องการรายได้เพิ่มขึ้นโดยพยายามทำงานให้หนักและมากขึ้น ทั้ง ๆ ที่ร่างกายอ่อนเพลียมากจึงรับประทานสารเสพติดกระตุ้นประสาทเพื่อให้อาจสามารถทำงานต่อไปได้ ถ้าทำอยู่เป็นประจำทำให้ติดสารเสพติดนั้นได้ นอกจากนั้น การเลียนแบบ การที่ไปเห็นผู้ที่ตนสนิทสนมรักใคร่หรือเพื่อน จึงเห็นว่าเป็นสิ่งน่าลอง เป็นสิ่งโก้เก๋ เป็นสิ่งแสดงความเป็นพวกเดียวกัน จึงไปทดลองใช้สารเสพติดนั้นจนติดประการสุดท้ายคนบางคนมีความผิดหวังในชีวิตตนเอง ผิดหวังในชีวิตครอบครัว หรือผิดหวังในชีวิตสังคม เพื่อเป็นการประชดตนเองหรือคนอื่น จึงไปใช้สารเสพติด ทั้งที่ทราบว่าเป็นสิ่งไม่ดีก็ตาม

สำหรับกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาในสถานศึกษามักจะมีสาเหตุสำคัญที่ทำให้ติดสารเสพติด ดังนี้

1) การถูกชักชวน จากเพื่อนสนิทที่กำลังติดสารเสพติดอยู่และอยากจะให้เพื่อนลองบ้าง ปัญหานี้มักจะเกิดกับเด็กที่มีปัญหาทางครอบครัวขาดความอบอุ่น ใจแตก เอาเพื่อนเป็นที่พึ่ง นอกจากนี้ ผู้ที่อยู่ในแหล่งที่มีการซื้อขายสารเสพติดก็อาจได้รับการชักจูงถึงสรรพคุณของสารเสพติดว่าดี อาจกล่าวว่า เมื่อเสพยาเสพติดแล้วจะทำให้ปลอดโปร่งเหมาะแก่การเรียน การทำงาน การชักจูงดังกล่าวอาจเกิดขึ้นในขณะที่ผู้ถูกชักจูงกำลังมีเมามสุราเที่ยวเตร่กัน จึงทำให้เกิดการติดสารเสพติดได้ 2) จากการอยากรู้ อยากรอง อยากรู้รสชาติ อยากรู้สัมผัส โดยคิดว่าคงจะไม่ติดง่าย ๆ แต่เมื่อลองเสพยาเสพติดแล้วมักจะติดสารเสพติดเพราะสารเสพติดในปัจจุบันบางชนิดจะติดง่ายมาก แม้จะเสพยาเสพติดนั้นเพียงครั้งเดียวก็ตาม เช่น เฮโรอีน 3) การถูกหลอกลวง สารเสพติดมีรูปแบบต่าง ๆ มากมาย ผู้ถูกหลอกลวงไม่ทราบว่าสิ่งที่ตนได้กินเข้าไปนั้นเป็นสารเสพติดให้โทษร้ายแรง คิดว่าเป็นสารเสพติดธรรมดาไม่มีพิษร้ายแรง สุดท้ายกลายเป็นผู้ติดยาเสพติดไป 4) เหตุทางกาย ความเจ็บป่วยทางกาย เช่น ต้องถูกผ่าตัดหรือเป็นโรคปวดศีรษะ เป็นหิด เป็นโรคประสาทได้รับความทรมานทางกายมาก ผู้ป่วยต้องการบรรเทา พยายามช่วยตัวเองมานานแต่ก็ไม่หาย จึงหันเข้าหาสารเสพติดจนติดสารเสพติดในที่สุด 5) ความคึกคะนอง บุคคลประเภทนี้คิดว่าตัวเองเป็นคนเก่งอยากลองโดยรู้แกล้งว่าสารเสพติดให้โทษเป็นสิ่งไม่ดี แต่ด้วยความที่คึกคะนองเป็นวัยรุ่นไม่เกรงกลัวอะไร ต้องการแสดงความเด่นดังอวดเพื่อนว่าข้านี้คือพระเอกขาดความยังคิดจึงเสพยาเสพติดและติดสารเสพติดในที่สุด และ 6) สิ่งแวดล้อม เช่น สถานที่อยู่อาศัยแออัด เป็นแหล่งสลัม หรือเป็นแหล่งที่มีการเสพยาและค้าสารเสพติด ภาวะทางเศรษฐกิจบีบคั้นจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจผลักดันให้ผู้ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมดังกล่าว บางคนหันมาพึ่งสารเสพติดโดยคิดว่าจะช่วยตัวเองหลุดพ้นจากสภาพต่าง ๆ ที่คับข้องใจเหล่านั้นได้

การป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดในสถานศึกษามีแนวทาง ดังนี้

สถานศึกษาทุกแห่งได้ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดตามแนวทางของหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติและนายกรัฐมนตรีให้ทุกส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ดำเนินการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ผ่านกลไก “ประชารัฐ” โดยการบูรณาการการทำงานทุกภาคส่วนราชการหน่วยงานของรัฐทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ตามแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติด พ.ศ. 2558-2562 ประกอบด้วย 4 แผน ได้แก่ แผนการป้องกันยาเสพติด 2) แผนการบำบัดรักษายาเสพติด 3) แผนการปราบปรามยาเสพติด และ 4) แผนการบริหารจัดการอย่างบูรณาการ (ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกระทรวงมหาดไทย 2560: 2) ส่วนกระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดในสถานศึกษาโดยกำหนดไว้ในแผนแผนงานสร้างภูมิคุ้มกันสถานศึกษา โดยมีเป้าหมายหลักที่สถานศึกษาประถมศึกษา 31,335 แห่ง สถานศึกษามัธยมศึกษา 11,287 แห่ง วิทยาลัยอาชีวศึกษา 956 แห่ง และสถาบันอุดมศึกษา 156 แห่ง โดยมีแนวทางในการดำเนินงานแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้ **กลุ่มประถมศึกษา** ได้แก่ 1) พัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนและหลักสูตรในสถานศึกษา เพื่อสร้างพัฒนาทักษะชีวิตในการสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดในระดับประถมศึกษา 2) สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่นักเรียนผ่านการเรียนการสอนจากครูและวิทยากรในการสร้างความรู้และเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันสารเสพติด 3) สร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ โดยใช้กิจกรรมทางศาสนาควบคู่กับกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ส่วน**กลุ่มมัธยมศึกษา** ได้แก่ 1) สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา เสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง 2) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษากำหนดบทบาทและสร้างเครือข่ายกลุ่มแกนนำ/องค์กรวิชาชีพอย่างต่อเนื่องจริงจัง 3) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาดูแลช่วยเหลือกลุ่มเสี่ยง/เสพ ด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในรูปแบบที่เหมาะสม 4) ส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนโครงการ TO BE NUMBER ONE 5) ดำเนินการจัดระเบียบรอบสถานศึกษา โดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำหรับ**กลุ่มอาชีวศึกษา** ได้แก่ 1) สร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ โดยใช้กิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธและศาสนาอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย 2) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษากำหนดบทบาทและสร้างเครือข่ายกลุ่มแกนนำ/อาจารย์แกนนำ นักศึกษาแกนนำ อย่างต่อเนื่องและจริงจัง 3) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาดูแลช่วยเหลือกลุ่มเสี่ยง/เสพ ด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในรูปแบบที่เหมาะสม 4) ส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนโครงการ TO BE NUMBER ONE 5) ดำเนินการจัดระเบียบรอบสถานศึกษา โดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ**กลุ่มอุดมศึกษา** ได้แก่ 1) พัฒนาเครือข่ายกลุ่ม/สโมสรนิสิตนักศึกษา ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อสังคม ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาสารเสพติดของเครือข่ายอุดมศึกษา 2) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาดำเนินการเฝ้าระวังตรวจสอบ เพื่อมิให้มีผู้เสพและผู้ค้าสารเสพติด 3) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษากำหนดบทบาทและสร้างความเข้มแข็งให้กับกลไก/เครือข่ายแกนนำเยาวชนให้มีความต่อเนื่องจริงจัง 4) ส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนโครงการ TO BE NUMBER ONE 5) ดำเนินการจัดระเบียบรอบสถานศึกษา โดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนั้น บุคคลหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรดำเนินการร่วมกันในลักษณะเครือข่ายการทำงานเพื่อให้นักเรียนและนักศึกษาในสถานศึกษามีภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา และรัฐบาล โดยเริ่มต้นที่ตัวเองก่อน ได้แก่ 1) ไม่ทดลองเสพสิ่งที่มีภัยเพราะอาจจะทำให้ติดได้ง่าย 2) เลือคบเพื่อนที่ดี พยายามหลีกเลี่ยงเพื่อนที่ชอบชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย 3) รู้จักใช้วิจารณญาณในการแก้ปัญหา แต่หากว่าไม่สามารถแก้ไขเองได้ควรจะไปปรึกษาพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่ไว้ใจได้ 4) การสร้างทักษะชีวิต

โดยเฉพาะทักษะการปฏิเสธเมื่อถูกเพื่อนชักชวนให้เสพสารเสพติดต้องรู้จักปฏิเสธอย่างนุ่มนวล โดยการชี้แจงผลเสียของสารเสพติดต่อการเรียนและอนาคต การรู้จักปฏิเสธอย่างจริงจังและจิตใจแน่วแน่จะทำให้เพื่อนเกรงใจไม่กล้าชวนอีก นอกจากนี้ ตัวนักเรียนและนักศึกษาเองอาจป้องกันตนเองโดย ศึกษาหาความรู้ เพื่อให้รู้เท่าทันโทษพิษภัยของสารเสพติด ไม่ทดลองใช้สารเสพติดทุกชนิดและปฏิเสธเมื่อถูกชักชวน รมั้ตระวังเรื่องการใช้สารเสพติด เพราะสารเสพติดบางชนิดอาจทำให้เสพติดได้ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การเลือกคบเพื่อนดี ที่ชักชวนกันไปในทางสร้างสรรค์ และเมื่อมีปัญหาชีวิต ควรหาหนทางแก้ไขที่ไม่ข้องเกี่ยวกับสารเสพติด หากแก้ไขไม่ได้ควรปรึกษาผู้ใหญ่

การป้องกันในครอบครัว ผู้ที่ติดสารเสพติดส่วนใหญ่จะเกิดจากครอบครัวที่แตกแยกมีปัญหาขาดความรักความอบอุ่น เกิดความว้าเหว่ ขาดที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ซึ่งเป็นเหตุให้เด็ก ๆ หันไปพึ่งสารเสพติดแทน ดังนั้น พ่อแม่จึงควรให้ความรักความอบอุ่น และพ่อแม่ก็ควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่ปรึกษาให้แก่ลูกได้ ทำให้ลูกไม่หันไปพึ่งพาสารเสพติด การป้องกันครอบครัวโดย สร้างความรัก ความอบอุ่นและความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว รู้และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง ดูแลสมาชิกในครอบครัว ไม่ให้ข้องเกี่ยวกับสารเสพติด และให้กำลังใจและหาทางแก้ไข หากพบว่าสมาชิกในครอบครัวติดสารเสพติด

การป้องกันในสถานศึกษา ทั้งผู้บริหาร ครูควรให้ความรู้เกี่ยวกับโทษและอันตรายของสารเสพติดให้กับนักเรียน จัดให้มีกิจกรรมนันทนาการในสถานศึกษาให้เพียงพอ สนับสนุนให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ การสอนให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

การป้องกันชุมชน อาจทำได้หลายวิธี เช่น 1) การให้ความรู้ โดยการอบรมแก่ทุกคนในชุมชนให้เห็นโทษหรืออันตรายจากสิ่งเสพติด 2) เสริมกิจกรรมยามว่าง โดยการส่งเสริมอาชีพแก่ชุมชนยามว่าง เช่น การเย็บเสื้อผ้า การทำรองเท้า 3) ตั้งศูนย์รับแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับสารเสพติดเมื่อพบว่ามี การซื้อขายหรือเสพสารเสพติดภายในชุมชน 4) เข้าร่วมโครงการชุมชนปลอดสารเสพติดต่าง ๆ ทั้งที่ทางราชการจัดขึ้นและชุมชนคิดริเริ่มขึ้นมาเอง สุดท้ายการป้องกันชุมชนโดย ช่วยชุมชนในการต่อต้านยาเสพติดและเมื่อทราบแหล่งเสฟ แหล่งค้า หรือผลิตสารเสพติด ควรแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบทันที ที่สำนักงาน ป.ป.ส. โทร. 02-2459414 หรือ 02-2470901-19 ต่อ 258 โทรสาร 02-2468526 ศูนย์รับแจ้งข่าวยาเสพติด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โทร. 1688

รัฐบาล เป็นหน่วยงานที่สามารถกำหนดนโยบายการทำงานเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมโดย 1) การให้การศึกษแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง 2) แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมอย่างจริงจัง และจัดสรรงบประมาณในการป้องกันและปราบปรามสารเสพติด 3) จัดบุคลากรและหน่วยงานในการป้องกันและปราบปรามสารเสพติดให้เพียงพอ และ 4) การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง เจ้าหน้าที่ที่ดูแลด้านสารเสพติดจะต้องไม่ปล่อยปละละเลยหรือทำการค้าสารเสพติดเสียเอง ทำให้การปราบปรามไม่ได้ผลเท่าที่ควร ดังนั้น รัฐบาลจึงควรเข้มงวดกับผู้กระทำผิดและลงโทษผู้กระทำผิดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

หากทุกภาคส่วนมีความร่วมมือตามแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาอย่างจริงจัง เชื่อได้ว่าปัญหายาเสพติดในสถานศึกษารายเก่าจะลดลงและหมดไปในที่สุด

บรรณานุกรม

- กฤษฎา นาคประสิทธิ์ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี” รายงานการค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาอาชีววิทยาและการบริหารงานยุติธรรม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรังสิต, 2557.
- เจริญ แฉกพิมาย และคณะ. “พฤติกรรมกำบังตนเองจากยาเสพติดของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ” งานวิจัยและพัฒนานักศึกษา กองกิจการนักเรียน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2555.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น, 2544.
- ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกระทรวงมหาดไทย “เอกสารประกอบการประชุมมอบนโยบายตามแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ปี 2560”, 2560.
- <https://sites.google.com/site/payhayasephtidnichumchn/prapheth-khxng-ya-seph-tid> สืบค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2561